

inkább biztonságosabb színben tüntethette fel előtte, mert joggal tehetette fel azt, hogy az, akinek a javára a felügyeleti jog szerződésileg biztosítva van, ezen jogával legalább a rendes kereskedő óvatosságával és gondosságával élni is fog.

E gyakorlati megállapításokból az a tanulság vonható le, hogy rendszerint nem mutatkozik kívánatosnak és célszerűnek oly biztosítékok igénybevétele, amelyek eltérnek a kereskedelmi életben bevált szokásos és törvényben szabályozott fedezeti normáktól. — Bizonyos nagyjelentőségű és substratumu állandó kereskedelmi kapcsolatok létesítése azonban kétségtelenül szükségessé teszi ezektől eltérő alkalmi megállapodások létesítését, melyekben a rendszerint igen nagy hiteleket, vagy más előnyöket nyújtó hitelező teljes joggal igényelheti adósától azt, hogy mindenkor követelését vagyonértékek lekötésével és üzletvitele teljes betekintésének és ellenőrzésének türéssel biztosítsa. — Ily megállapodás létesítése esetén azonban a fedezettel bíró hitelező sohase felejtse azt, hogy a részére biztosított ellenőrzés és felügyelet csupán addig jelent előnyt és jogot reánézve, míg a fedezetlen hitelezők követeléseit kielégíttetnek, mert ellenkező esetben harmadik személyekkel szemben a jog kötelezettségg, az előny pedig súlyos felelősséggé válik.

Dr. Sárkány Lajos ügyvéd.

Az „új bemutatás“ joga és a „fuvarokmány“ ellenében való fizetés a tőzsdei áruüzleti szokások szerint.

A budapesti áru- és értéktőzsde áruüzleti szokásai általános határozatainak három §-a nyert módosítást 1937. évi november hó 1. napjától fogva kötött ügyletekre terjedő hatállyal. Ezek közül kettő általános jelentőségű lévén, szükségesnek véljük az azokban foglalt módosítások közelebbi méltatását.

1. Egyéb kikötés hiányában az áruüzleti szokások szerint kötött vételi ügyleteknél a szabály az, hogy az áru minőségéért az eladó csak a teljesítési helyig felel. Ha ilyenkor a vevő az áru minőségét kifogásolja és a minőség megbírálására illetékes szakértőbizottság véleménye szerint az értékkeveslet a vételárnak 3% -át meg nem haladja, úgy a vevő az árut megfelelő árleengedés mellett átvenni, az eladó pedig neki az árut átengedni tartozik. Oly esetben pedig, midőn a vevőt a szerződés szerint megilleti az a jog, hogy a minőség ellen a teljesítés helyén kívül emelhesse meg a kifogását és a vevő az árut a teljesítési helyről az ő kívánatára történt elszállítás után kifogásolja, az árut árleengedés mellett átvenni, illetve átengedni kell akkor is, ha a fenti módon megállapított értékkeveseselet a vételárnak 5% -át meg nem haladja. Az értékkeveslet mértékére való tekintet nélkül megtagadhatja a vevő az áru átvételét, ha az a szerződés

ellenére nem egészséges, avagy ha annak szállíthatóságát az áruüzleti szokások rendelkezései egyébként kizárják. Jogában áll azonban a vevőnek a tőzsdei szakértőbizottság véleményének kihirdetése előtt kijelenteni, hogy az árut a megállapítandó értékkezesletnek megfelelő árleengedés mellett megtartja. Ez esetben az eladó az árut az árleengedés mellett akkor is köteles átengedni, ha az értékkezeslet a 3%-ot, illetve az 5%-ot meghaladja.

Ha a vevő az árut nem köteles átvenni azért, mert az értékkezeslet több mint 3%, illetve 5%, vagy ha nem jelentette ki, hogy az árut az értékkezeslet mennyiségére való tekintet nélkül átvenni kívánja, úgy az *eladónak* jogában áll a szokásokban megállapított rövid határidő alatt úgynevezett „*új bemutatást*“ (pótbemutatást) foganatosítani, amennyiben erre vonatkozó szándékát a szakértői vélemény kihirdetését követő hétköznapon a vevővel közölte. Ez az eladót megillető új bemutatás joga az áruüzleti szokások szerint kötött vételi ügylet sajátja. Ilyent a tételes magánjog, illetve a kereskedelmi jog nem ismer. A polgári törvénykönyv javaslatának 1390. §-a — tudomásom szerint — nem élő jog.

Az áruüzleti szokások különbséget tesznek az úgynevezett „*bizonyos határidőn belül teljesítendő*“ szerződések és az úgynevezett „*azonnal*“ teljesítendő ügyletek között.

A bizonyos időtartamon belül teljesítendő szerződéseknel a teljesítésnek a megállapított időtartam előtt kell bekövetkeznie. Ez a szabály fedi a kereskedelmi törvény 330. §-ában foglalt rendelkezést.

Az „*azonnali*“ szállításra eladott árut Budapesten az ügylet megkötését követő második hétköznapon kell átvenni és átadni. Budapesten kívül „*azonnal*“ teljesítendő ügyletnél az árut az ügylet megkötésétől számított 8 nap alatt kell szállítani. Ha az utóbbi esetben a vevő köteles az áruhoz szükséges göngyöletet adni, a szállítást a göngyölet megérkezésétől számított 8 nap alatt kell teljesíteni. (Ha a szerződés értelmében az eladó az árut a vevő részére a teljesítés helyéről vasuton elküldeni tartozik — az „*azonnal*“ teljesítendő ügyleteknél a vevő az ügyletkötést követő harmadik napon „*elszállítási rendelkezést*“ tartozik az eladónak küldeni és az eladó e rendelkezés kézhezvételétől számított nyolc napon belül köteles az árut elküldeni; Szokások 25. a. §.) A teljesség kedvéért megjegyzem, hogy — ha a teljesítési idő a szerződésben nincs meghatározva, — az áruüzleti szokások szerint az ügylet „*azonnal*“ teljesítendő. (A kereskedelmi törvény 327. §-a azt a rendelkezést tartalmazza, hogy „*ha a kötelezettség teljesítési ideje a szerződésben meg nem állapított, amennyiben az ügylet természete, vagy a ke-*

reskedelmi szokás mást nem kíván, a teljesítés bármikor követelhető és bármikor eszközölhető“).

A tőzsdei árüzletli szokások eddig érvényben volt 56. §-a az eladó javára a fentiek értelmében biztosított új bemutatás jogát nem szabályozta kimerítően. Ez a szokványhely ugyanis azt a véghatáridőt, amelyen belül az új bemutatás foganatosítható, csak a „bizonyos határidőn belül teljesítendő“ szerződésekre vonatkozólag állapította meg — megállapítván azt, hogy az ilyen ügyleteknél az új bemutatás csak a kikötött határidőn belül foganatosítható. Az egybevetés kedvéért emlékeztetbe hozom az Mtj. 1390. §-a 1. bekezdésének szövegét: „Az eladó, ha még nem telt el az az idő, amely alatt joga van teljesíteni, eljét veheti a vétel felbontásának azzal, hogy ennek az időnek eltelte előtt a hiányt pótolja; egyedileg meg nem határozott dolog eladása esetében azzal is, hogy ugyanezen az időn belül saját veszélyére és költségén a hiányos dolog helyett hiánymenteset szolgáltat a vevőnek. Ha azonban e jogával oly időben él, amikor már teljesítési késedelemben van, köteles a vevőnek a késedelemből eredő kárát megtéríteni.“

Konkrét esetben a tőzsdebíróság, a 183/1921. sz. ítéletében kimondotta, hogy „azonnali“ szállításra kötött, különösen a felek magatartása, vagy kölcsönös hallgatása által meghosszabbított ügyletek nem olyanok, amelyeknél a teljesítési határidő utolsó napja naptárilag van megállapítva, ezek az ügyletek tehát nem tekinthetők bizonyos határidőn belül teljesítendő szerződéseknek. A szokásos 56. §-ának ama rendelkezése tehát, hogy „a bizonyos határidőn belül teljesítendő szerződéseknel mindig csak a kikötött határidőn belül“ foganatosítható az új bemutatás, ezekre az ügyletekre nem vonatkozik. Kimondotta azonban a bíróság azt is, hogy az esetben, ha az eladó a szakértőbizottság-előtti eljárást és az árú minőségének a szokványok által célzott legrövidebb időn belül való megvizsgálását lehetetlenné tette, e magatartása folytán szükségessé vált esetleges per elhúzásának veszélyét magáravállalta, valamint annak kockázatát is, hogy az időmulás folytán a pótszállítás jogától eleshetik.

Látnivaló, hogy az árüzletli szokások 56. §-ának nem világos és kétséget támasztó rendelkezéseit a bírói gyakorlat sem tudta teljesen eloszlatni, mert — míg a fent ismertetett ítélet alapján megállapítható az, hogy az új bemutatás az „azonnali“ teljesítendő ügyleteknél a szokások szerint a teljesítésre rendelkezésre álló időn túl is lehetséges, arra nézve, hogy melyik az a végső határidő, amelyen túl pótszállítás az eladót már meg nem illéti, a bírói gyakorlat támpontot nem adott.

A tőzsdei árüzletli szokásoknak új 56. §-a a bizonytalanságot megszünteti. Az újonnan szövegezett szokványhely a „bizonyos határidőn belül teljesítendő“ ügyletekre vonatkozó sza-

bály épségbentartása mellett kimondja, hogy „az „azonnal“ teljesítendő ügyleteknél az új bemutatást a haladéktalanul kikérendő szakértőbizottsági véleménynek kihirdetése napjától számítva, Budapesten három nap alatt, Budapesten kívül pedig öt nap alatt lehet foganatosítani“. Erre az esetre is áll azonban — épügy, mint a bizonyos határidőn belül teljesítendő szerződésekre — az a szabály, hogy az az eladó, aki új bemutatást kíván eszközölni, tartozik ezt a szándékát legkésőbb a szakértői vélemény kihirdetését követő hétköznapon a vevővel közölni.

Az új rendelkezés szerint tehát az „azonnal“ teljesítendő ügyleteknél az új bemutatásnak nem akadályozza, hogy a szokásokban megállapított teljesítési határidő időközben letelt. Az új bemutatásra nyitva álló határidő ezeknél az ügyleteknél ugyanis (tekintet nélkül arra, hogy ekkor a teljesítési határidő leteit-e már, vagy sem), csak a haladéktalanul kikérendő szakértőbizottsági vélemény kihirdetésének napjától kezd folyni. A rendelkezésnek indoka az, hogy a szokványok értelmében az „azonnal“ teljesítendő ügyleteknél aránylag rövid teljesítési határidő áll a feleknek rendelkezésére.

2. Az árúüzleti szokások „A késedelem“ című, VII. fejezetben szabályozzák az átadásban és az átvételben beállott késedelem következményeit és szabályozzák ezenfelül azt az esetet is, ha a vételár fizetése egészen, vagy részben az árú átadása előtt teljesítendő és a vevő a fizetés körül késedelmes. Arra az esetre, ha kézen-közön történik a vételi ügylet teljesítése, vagy ha a fizetés az árú átadása után lesz esedékes; külön rendelkezés a szokásokban nem foglaltatik. Ilyenkor alkalmazást nyernek az általános kereskedelmi jog, illetőleg a magánjog szabályai.

Ha a fizetést fuvarokmány (feladóvevény, átvételi elismervény, fuvarlevélmásodpéldány stb.) ellenében kell teljesíteni, lényegében oly esettel állunk szemben, midőn a vételár fizetése az árú (tényleges) átadása előtt teljesítendő. Ha ugyanis az árú a vasútra, hajóra feladatott, az eladó a fuvarokmányt a vevőnek vasútra, hajóra feladatott, az eladó a fuvarokmányt vevőnek rendszerint még az árúnak a rendeltetési helyre való megérkezése előtt mutatja be, azért, hogy az okmány ellenében előzetesen kapjon fizetést. A fuvarokmány ellenében való fizetés intézménye a háború alatt alakult ki; azt célozta, hogy a vevő bonitásának veszélyei, esetleg az eladó érdekeit veszélyeztető más körülmények (pl. pénzromlás) a lehetőség szerint kiküszöböltesenek.

Az árúüzleti szokások 72. §-a szerint, ha a vételár fizetése egészen, vagy részben az árú átadása előtt teljesítendő és a vevő a fizetés körül késedelmes, az eladó a) a szerződéstől elállhat, mintha az meg sem kötöttet volna, vagy b) kényszerel-

adást foganatosíthat és a mutatkozó árkülönbözetet, valamint egyéb kára megtérítését követelheti, vagy c) követelheti a szerződési, és az átlagos piaci, illetőleg tőzsdei ár között mutatkozó különbözet, valamint egyéb kára megtérítését. *A fizetési késedelem a dolog természete szerint nyomban bekövetkezik, mihelyt a fizetés meg nem történt.* Olyankor pedig, midőn a vételár fuvarokmány ellenében fizetendő, a fizetési késedelem beálltanak esetét akkor kell megállapítani, ha az okmányt a vevő nem honorálja.

Ezzel a jogi helyzettel szemben az utóbbi esztendőben a kereskedelmi forgalomban az a tényleges gyakorlat alakult ki, hogy a vevő a neki bemutatott fuvarokmányt nem honorálta azonnal, — sőt gyakori volt az az eset is, hogy a bemutatott okmányt magánál tartotta és fizetésre csak 2—3 nap mulva került sor. A gyakorlati élet szembekerült tehát a szokásokban is letett szabállyal. A helyzetet tisztázni kellett. A wieni szokások 48. §-a már korábban tágitott a merev jogi állásponton. Eszerint, ha a fuvarokmányt a vevőnek bemutatták, az ellenértéket legkésőbbben a legközelebbi hétköznap déli 12 órájáig tartozik a vevő megfizetni. A budapesti szokások ujonnan szövegezett 63. §-ának 2. bekezdése ugyanebben a szellemben oldván meg a kérdést, azt a rendelkezést tartalmazza, hogy *„ha a fuvarokmányt az eladó a vevőnek délután 6 óráig bemutatja, az eladó a szerződés szerint járó összeget legkésőbb a következő hétköznap déli 12 órájáig tartozik kifizetni a fuvarokmány átadása ellenében“.*

A fuvarokmányt tehát be kell előzetesen mutatni, annak átadására azonban csak a fizetés megtörténtekor, kerül sor.

Az új rendelkezés az eladó biztonságát bizonyos tekintetben veszélyezteti, mert lehetséges, hogy a 63. §-ban megállapított időközben az árú megérkezik a rendeltetés helyére, amidőn az árú felett való rendelkezés joga a K. T. 404. és 407. §§-ai szerint már a kijelölt átvevőt illeti meg, — és pedig akkor is, ha a küldeményről fuvarlevélmásodpéldány állíttatott ki és függetlenül attól, hogy a felek úgy állapodtak meg, hogy a vételár vagy annak egy része a fuvarokmány ellenében fizetendő. Igaz ugyan, hogy az a veszély, hogy az árú korábban érkezik meg, minthogy az eladó a fuvarokmányt, amely ellen a vételár fizetendő, a vevőnek bemutatja, fennforog akkor is, ha a vevő a bemutatáskor nyomban tartozik fizetni, — a módosított szabály azonban az eladó helyzetét kétségkívül súlyosbítja. Az egyértelműleg alakult új kereskedelmi gyakorlat elől azonban a tőzsde tanácsa nem zárkozhatott el.

Dr. Kende Ernő.